

СЕНЬКІВКА:

ІСТОРІЯ СЕЛА ТА ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ

Вадим Перегуда

Історія села Сеньківка сягає часів виникнення жовто-блакитної символіки нашої держави та символу — Тризуба. На жаль, глибина віків, як і дрімучі дубові гаї цього краю, відгороджують ту велику історичну правду від сучасної людини. А може, сама природа так охороняє себе від невігласів сучасності — не відкриває їм секретів минулого, бо вони того не варті...

Виникнення назви села Сеньківка Бориспільського району в етимологічному комплексі вивчення назв населених пунктів Перегуди, Велика Стариця, Дударків несе багато цікавого. Так, наприклад, прізвище Синько ми зустрічаємо у другому договорі князя Ігоря з греками ще у 912 році, а герб “Долмат–Долмат” з давніх часів використовував шляхетський рід Сенько, польське Senko, білоруське Сянько. Історія цієї назви ще і досі залишається малодослідженою. У топонімах, гідронімах, прізвищах тощо простежується чіткий взаємозв’язок білоруського Слуцька

і київського Слукова, що, вірогідно, пов’язано з родиною литовських князів Олельковичів та їхнього вимушеного переселення з Києва до Слуцька. Відповідно до цього було виявлено, що шляхетні роди Перегуд і Сеньків однаково часто зустрічаються і у Києві, і у Слуцьку. Дослівно Сеньківка позначає “місто Синька” або “місто, яке заснував Синько”, бо “ков” у назвах багатьох давніх міст і сіл вказує саме на ознаку ремісничого центру. “Ков” походить від слова “кувати, викувувати” тощо, відомо, що сама постать коваля вважалася у давні часі найважливішою. Ковалів сприймали

синами Сварожими, тими, хто був найближче до рідних богів. У своїй відомій праці “Утвердження християнства на Русі” Михайло Брайчевський назву столиці України виводить від імені легендарного її засновника князя Кия, що етимологічно також пов’язано з терміном “кувати” (слово “кий” у давньоруській мові означало “молот”). У візантійських текстах Кий виступає під іменем Кувер. На переконливо аргументовану думку мовознавців, слов’янське ім’я Кий в архетипі звучало як “Кув” [3]. У цьому аспекті назва Київ дослівно може позначати “велике місто ремісників” і є подібним до таких давніх утворень, як Ковно (стара назва Вільнюса), Ковечичи під м. Слущк, Ковечичи під м. Чернігів тощо.

Хто ж той легендарний Синько, що міг заснувати Сеньківку у такі давні часи, що пам’ять людська майже нічого не зберегла для наступних поколінь? Назву селища, яку ще ототожнюють із синім кольором, одним із старовинних та державних кольорів України, відомий дослідник української міфології Валерій Войнович пояснює так: “Синій — колір небесного простору і моря. У ньому — таїна пізнання світу. Символізує чесність, доброту, славу, вірність. Разом із тим викликає почуття холоду та нагадує про тінь. Синій колір символізує також блискавку, яка порівнюється із синіми вогниками, що перебігають по червоних жаринах догораючого вогнища” [9]. У “Слові о полку Ігоревім” є вислів “тріпотять сині блискавиці”. У своїй великій монографії “Українська Міфологія” Валерій Войнович із синім кольором пов’язує такі язичницькі імена: Синець, Синиця, Синька (Синько), Синявка та ін. Довго вважалося, що синій колір не використовувався чи використовувався досить обмежено у стародавні часи. Виявилось, це зовсім не так, підказку знайшли у неочікуваній галузі — народній медицині [14]. Робили синю фарбу з кореня дев’ясила високого — ця рослина з давніх часів була однією з найшанованіших та найпопулярніших рослин України. Поширена народна назва дев’ясила — “Ом Ману Бадра” або Оман — відома прадавня індо-європейська мантра

часів Трипільської культури. Інші народні назви цієї ж рослини — Око Христове, Око Лади, Старий Хліб тощо красномовно говорять самі за себе [15]. Глибокий аналіз назви села Сеньківка доводить, що ця назва пов’язана з язичницькими культами вшанування богів Лади і Перуна.

Археологічні пам’ятки, знайдені безпосередньо у самому селищі та на його околицях, розповідають про дуже давню і бурхливу історію цієї місцевості. Великий курганний могильник підтверджує існування у цій місцевості потужного древнього культурно-ремісничого центра, що у якійсь мірі відповідає та перегукується із загальною назвою цих місць — Велика Стариця [10]. Відомо, що вздовж річок Трубіж і Остер проходив давній “Змійовий вал”, частини якого збереглися і донині. Сьогодні, згідно з твердженням відомого краєзнавця і дослідника цієї місцини Володимира Гузія, стародавній вал чітко простежується до Русанова, а далі, через Бориспіль — Воронків йде у напрямку Києва. Між древніми містами Гоголів і Бориспіль проходив давній шлях, с. Сеньківка знаходиться прямо на цьому шляху. В описі села Перегуд, що межують із Сеньківкою, ще на початку ХХ століття місцевий краєзнавець і старожил М. Підгрушний наводить цікаву народну назву одного з кутків села — “Пригородок”. Це ще раз підтверджує думку про те, що історична Сеньківка могла існувати задовго до першої фіксації назви цього селища в історичних документах. На думку Володимира Гузія, у

Перегудах і Сеньківці могли мешкати захисники давнього “Змієвого валу”, що також контролювали давній шлях від Борисполя до Оглава (Гоголів) і далі, який проходив до самого селища Княжичі. Безумовно, Княжичи, Бориспіль, Воронків, Русанів, Оглав, Велика Стариця тощо — прадавні міста і містечка, що були тісно пов’язані з долею багатьох київських князів. На жаль, ще й сьогодні ми дуже мало усвідомлюємо глибину історії та важливість цих місць. Знаходячись на кордоні з так званим “Диким полем”, всі ці міста неодноразово руйнувалися і так і не змогли досягти свого розвитку, на відміну від численних княжих містечок на правому березі Дніпра. Велика кількість давніх міст, давні шляхи і залишки могутніх валів на лівому березі Дніпра свідчать лише про те, що ще до IX–X століть і появи завойовників-печенігів ці райони були дуже густо заселені. Можливо, саме тут знаходився і територіальний центр племінного об’єднання сіверян. Що нам відомо про них сьогодні? Лише скупи дані про об’єднання останніх з племенем полян та численні легенди про місцевого князя Солон’я, що стояв в опозиції до київської княжої влади. Слушним буде відмітити, що більша частина населення цих місць після початку набігів печенігів, а, можливо, й раніше — з часів розквіту Хазарського каганату — змушена була переселитися на правий, більш спокійний та захищений берег Дніпра. Правий берег Дніпра, як відомо, стоїть на горах, що створює кращі умови для захисту поселення. Але все це не виключає думки, що задовго до появи небезпеки зі степу, центр Русі міг виникнути і формуватися на лівому березі Дніпра. На ко-

ристь цієї версії говорить не лише те, що лівий беріг дійсно краще пристосований до життя: велика кількість озер, рівнинна місцевість, великі ліси, частина яких збереглися і до сьогодні, а й наявність більшої кількості давніх поселень. Потребу оселятися на горах могла викликати лише необхідність захиститися, яка і виникла у часи великого переселення народів. Лівий берег і історія загадкових сіверян ще зовсім не досліджені, у майбутньому на нас ще чекають наукові сенсації та відкриття з

так званої “Великої Стариці”. Всім відома легенда про Кия — перевізника через Дніпро. У такому разі, він дійсно міг очолити “перевіз”, фактично бути рятівником багатьох мешканців лівого берега Дніпра у часи, коли виникла небезпека. Легенда про величезне озеро, де плавали варязькі кораблі, ставить перед майбутніми пошуковцями багато запитань. Велика кількість боліт і солончаків поблизу Сеньківки — чи не є красномовним доказом існування того озера-моря? Якщо і було те озеро-море, то чи не сполучалося воно із Дніпром, та чи не могла Велика Стариця або Сеньківка знаходитися на березі того моря і мати власні корабельні причали? Чи не підходили до тих причалів варязькі кораблі Аскольда чи Рюрика перед тим, як іти по озеру до Дніпра і Києва? Все це можна було б вважати фантазіями закоханих у свою малу батьківщину краєзнавців. Але... великі поклади торфу та розташування села у природній западині дозволяють припускати можливість існування в минулому у цій місцевості такого озера. Слід нагадати ще й про загадковий острів Кучаків, що згадується поблизу Сеньківки. Цілком ймовірно, що у XVI столітті води у цій місцевості було значно більше, ніж спостерігаємо сьогодні [10].

У документах стосовно будівництва Білоцерківського замку 1552 р. згадується татарин Сенька Романович, у якого “за шість коп. грошей найняли два вози по одному коню з Вільни до Києва” [16]. Вихідці з татар, шляхетний рід Сенкевичів, що фіксуються серед легітимованої шляхти Київської губернії, належали до герба “Сенюта” [17]. Це викликає припущення про можливість заснування Сеньківки вже після зруйнування

Києва татаро-монгольською ордою під проводом Батия у 1240 році. Чи має відношення відомий польський письменник Генрік Сенкевич до роду Сенкевичів з Київського воєводства, на жаль, ніким досі не досліджувалося, але відомо, що нобелівський лауреат з літератури мав у своїй генеалогії монголоїдних предків.

Поблизу Сеньківки є місце, де на давньому городищі знаходять велику кількість кам'яних голок. Ця територія і досі вважається сакральною, еніологи дійшли висновку про існування тут однієї з найпотужніших геоенергетичних зон Київщини. Водночас, загальновідомою є знахідка ритуальної сокири із зображенням вовків, яке наводиться практично у кожній книзі з прадавньої історії та міфології України. Знайшли цю сокиру неподалік від сучасної Сеньківки, добуваючи торф у районі села Дударків. Цікаво, що саме тут знаходиться невеликий, але дуже давній хутір з дивовижною назвою — Вовчий Ріг. Один із моїх старих знайомих якось запитав: “І де ви бачили у вовків роги?”. Виявляється, були, але вовки були не справжні, а міфологічні, подібні до таких загадкових істот, як “грифони” або “кло”. З міфології відомо про поклоніння вовкам древніх слов'ян. У давньоруській билині є відомий персонаж — Вольга Волхв, який, перекидаючись на хижого звіра, годує свою дружину. Найулюбленішим персонажем української міфології є вовкулака або перевертень. “Вовкулаки тікають до лісу й там живуть, як звірі.” Згадка про перевертництво є у “Слові о полку Ігоревім”: “Упав на бистрого коня і скочив з нього сірим вовком” або “Великому Хорсові вовком путь перебігав” [9]. Красномовні свідчення про яскраві полювання на цього звіра відомі ще від князівських часів. І хоча ні Л.Похілевич, ні сучасна історія назв і сіл Бориспільського району про цей хутір практично не згадують, сама назва повертає нас до тих давніх часів, коли у слов'ян існували культи поклоніння вовку. Було це дуже давно, ще до впровадження християнства, мабуть, у ті часи, коли різні тварини чи птахи ставали тотемами окремого роду або навіть племені. Наприклад, про тотема сокола, тура-бика або слов'я на Київщині відомо достатньо. А тотем вовка і досі за-

лишається великою таємницею. На самому хуторі, під час етнографічної розвідки, знайдено стародавню кераміку, цінні зразки цегли XVIII–XIX ст. з клеймами.

Відомо, що Сеньківка, як і Перегуди, відноситься до дуже давніх кельтських назв. На думку видатних науковців Костянтина Тищенка та Віталія Скляренка, назви Сеньківка і Перегуди мають дуже давнє кельтське походження [1].

Цікаво, що у літописному тексті русько-грецького договору зустрічаємо поруч імена князівських бояр і послів — Синько і Гуда. Доречно було б припустити, що історія цих сіл починається ще за дохристиянської доби — часу появи на Русі перших варягів з дружини Олега Віщого. Ім'я Синько відноситься до прадавніх язичницьких часів, і, як вважають деякі дослідники, походить від імені одного з легендарних братів Рюрика — Синеуса. Зменшена форма імені Синеус може звучати, як Синько. “Від Синеус, очевидно, за допомогою слов'янського суфікса утворено ім'я Синько”, — пише у своїй відомій монографії “Русь і варяги” академік НАН України, доктор філологічних наук, професор Віталій Григорович Скляренко [1]. Може, один із синів Синеуса — Синько і заснував Сеньківку у ті давні часи? Якщо це так, було б доречним у 2011 році відмітити 1100 річницю заснування села Сеньківка, бо саме у 911 році у русько-грецькому договорі князя Олега згадуються послі і представники боярства: Гуди і Синько. Святкування 1500-ліття Києва, яке офіційно відмічалось на самому вищому рівні, базується на припущенні, що саме у ті часи легендарний князь Кий заснував місто. Всі добре знають, що та дата виведена досить умовно — Київ міг бути заснованим і існував набагато раніше від офіційно прийнятої дати. Що заважає на тих

самих умовах і за аналогічних методів аргументації, відсвяткувати тисячолітню історію села Сеньківка? До того ж, це майже доведений факт! Як вважають Віктор та Ольга Коцюби, “Поселення Сеньківка було названо так від імені обраного старости громади Семена — Сеня — Сенька, який доклав найбільше зусиль і організаторських здібностей як до забудови, так і до щоденного виживання своїх людей” [10]. Але велика кількість скіфських курганів поблизу села говорить про те, що місцевість ця була заселена і у більш віддалені часи. Назва ж одного з історичних куточків хутора Перегуди — Пригородок, який межує з історичною Сеньківкою, говорить і про можливість існування тут значного поселення задовго до козацьких часів.

Назва села Перегуди, що сьогодні майже злилося з Сеньківкою, зустрічається у давньоруському фольклорі, а саме — давньоруській билині “Вавило і скоморохи”. Виходячи з тексту билини, засновник села Перегуди був “сином царя-собаки”, можливо, варяга-язичника, який правив під час відсутності представників правлячої династії з роду Рюриків. Поруч з Перегудою згадується і Прекраса, дочка того ж царя-собаки. Пересвіт виступає зятем “царя-собаки”. Якщо відштовхуватись від наукових припущень, що князь Ігор був одружений на дочці Олега Віщого, воєводи Рюрика, то маємо цікавий висновок: Пересвіт — ім’я князя Ігоря, сина Рюрика. Виходить, що Велику Старицю міг заснувати сам Олег Віщий. Тут могли розміщуватися табором прийшли варяги — дружинники, які потім пішли на Київ та, вбивши князя Аскольда, здобули Рюрику і собі владу. Цікаво, що Прекрасою або Прекрасою, як вважають деякі дослідники (Дивися “Іменослов”), величали Ольгу Псковську у дівоцтві (дошлюбне ім’я), майбутню дружину князя Ігоря, сина Рюрика [5]. Знайдені археологами поблизу Сеньківки досить типові варязькі фібули, схожі на здобуті у Вишгороді, резиденції княгині Ольги, дають право припустити, що Сеньківку, як і Перегуди, було засновано у часи до хрещення Русі язичниками — родичами та представниками адміністрації князя Рюрика. Імовірно, Сеньківку міг заснувати син великого і легендарного князя Синеуса, рідного брата Рюрика. Майбутні дослідження, маємо надію, поставлять крапку у вирішенні питання цієї

справжньої “білої плями” в історії Бориспільщини.

Ймовірність існування великого княжого міста у районі Великої Стариці деякою мірою могло б пояснити, чому князь Борис залишився на річці Альта, де прийняв мученицьку смерть від підсланих вбивць. До річці, озеро і селище з назвою Літки (можливо, на честь слов’янської богині Літо), що деякою мірою співзвучно з назвою річки Льта, де було вбито князя Бориса, знаходиться недалеко від Сеньківки.

У давні часи Сеньківка, розташовуючись серед непрохідного лісу, солончаків і боліт, була добрим місцем для схованки від різних ворогів, яких у княжого роду було достатньо. Стародавня назва “Кучаків ліс” і досі викликає багато запитань і цікавих пояснень. Слід також згадати, що не дуже далеко від Сеньківки знаходиться ще одна відома князівська резиденція — Княжичі, оповита легендами про місцевого князя сіверян Солов’я [2]. Поблизу Сеньківки є ще декілька загадкових місць, щодо яких знайдені археологами та краєзнавцями артефакти говорять, що тут могли існувати великі міста та духовні центри забутої і багато у чому ще не пізної Давньої Русі.

Назва річки Красилівка, на якій розкинулося село Сеньківка, мабуть, є пізнішою, вона замінила більш ранню назву — Стариця. У нижній течії Красилівку і досі називають Старицею [2]. Сама назва “Красилівка” є досить розповсюдженою і типовою, буквально означає “гарна місцевість”. Можливо, назва річки якимось чином пов’язана з назвою міста Красилів та річкою Красилівкою, що на заході України. Там, як, до речі, і в Польщі, розповсюдженими і досить типовими є назви населених пунктів і прізвища, що є похідними від — синь, сень. Наявність та вивчення польських старовинних шляхетських прізвищ Сеньківські, Сенкевичи, Синькевичи тощо свідчать про переміщення населення на захід і північ країни у часи великої небезпеки. Наприклад, предки відомого польського письменника Генріка Сенкевича були нащадками монголо-татар, які служили польському королю і у недалекому минулому сповідували мусульманство. Відомі давні польські шляхетські герби “Сенюта” і “Срженява” та малоросійський герб “Троцкіє-Сенютовичи” мають досить подібні риси, але що позначає їх символіка і як вона може бути пов’язана з українським селищем Сеньківка, на жаль,

ніхто не досліджував. Відомо тільки, що сотник Новомлинський Кирил Троцький (1722–1727) носив герб “Сенюта”, де розміщувався “щит, на якому зображено у червоному полі прапор з кавалерським хрестом”. Чим не герб сучасного селища Сеньківка? Чи пов’язана шляхта гербу “Сенюта” з Сеньківкою, зараз сказати важко, але той факт, що такий герб існував і його використовував козацький сотник на Чернігівщині (місто Лубни, Новомлин), що недалеко від Сеньківки, підштовхує до роздумів [12]. Порівнюючи герби “Сенюта” і “Троцьких — Сенютовичів”, можна помітити, що вони дуже подібні за зображенням і змістом. Цікавий й інший герб Троцького: “Щит: в красном поле желтая ладья. Надшлемник: три павлиньих пера, обремененных подобною же ладью” (герб “Лодзя”). Цікаво, що існування цього герба співпадає з часами приходу на Русь варягів Рюрика, з ім’ям рідного брата якого — Синеуса або Синька — ми і пов’язуємо походження назви Сеньківка [12]. Забутий рід Сенют або Сенютовичів можна порівняти з прадавнім і

відомим у Гоголеві родом Русановичів. Володимир Гузій вважає, що цей рід ведеться з часів Київської Русі [2]. Відомо, що землевласник Сава Русанович заснував не лише село Русанів Броварського району, а і селище Русанівка — сучасний мікрорайон Києва. Дослідження шляхетського роду Сенютовичів і Сенют — тема для майбутніх краєзнавчих розвідок.

Згідно з легендою, у 375 році готський король звелів розіп’яти антського вождя Буса або Божа, його синів і сімдесят старшин. Деякі дослідники вважають, що це сталося у Києві, у гирлі річки Либідь, де історична місцевість закарбувала у назві згадку про ті події — Бусове поле і гора Бусовиця [7]. У битві антів з готами, можливо, брали активну участь і мешканці Сеньківської та Перегудівської земель, бо були зовсім поруч. Хто ті давно забыті герої і легендарні воїни, чиї численні кургани ми можемо бачити і навколо Горобіївки, і поблизу Сеньківки? Багато води річки Красилівка витекло з тих часів. Дослідження тривають...

Література

1. *Скляренко В.Г.* Русь і варяги: Іст.-етимол. дослідж. — К.: Довіра, 2006. — 119 с.
2. *Гузій В.М.* Золота очеретина: Броварщина. Історико-краєзнавчі нариси. — Бровари: Українська ідея, 1997. — 400 с.
3. *Брайчевський М.Ю.* Утвердження християнства на Русі. — К.: Наукова Думка, 1988. — 264 с.
4. *Боровський Я.Є.* Походження Києва. Історичний нарис. — К.: Наукова Думка, 1981. — 152 с.
5. *Лозко Г.С.* Іменослов: імена слов’янські, історичні та міфологічні. — К.: Сварог, 1998. — 178 с.
6. *Шероцький К.В.* Київ. Путівник. Репринтне відтворення видання 1917 року. — К.: УКСП “Кобза”, 1994. — 380 с.
7. *Знойко О.П.* Міфи Київської землі та події стародавні. Наук.-попул.ст., розвідки. — К.: Молодь, 1989. — 304 с.
8. Древние славяне и Киевская Русь: Сб. науч. трудов / АН УССР. Ин-т археологии. — К.: Наукова Думка, 1989. — 200 с.
9. *Войнович В.М.* Українська міфологія. — К.: Либідь, 2005. — 664 с.
10. *Коцюба В., Коцюба О., Міщенко О.* Під покровом Святого Харлампія. Історико-краєзнавчі нариси. — Бровари: Українська ідея, 2007. — 280 с.
11. *Проценко Л.А.* Історія Київського Некрополя. — К.: “Укрбланквідав”, 1995. — 414 с.
12. *Лукомский В.К., Модзалевский В.Л.* Малороссийский Гербовник. — К.: “Либідь”, 1993. — 214 с.
13. *Коцюба О., Коцюба В., Овдієнко М.* Дума про Гоголів. Історико-краєзнавчий нарис про с. Гоголів Броварського району на Київщині. — Бровари: Українська ідея, 2004. — 448 с.
14. *Болтарович З.Є.* Народна медицина українців. — К.: Наукова Думка, 1990. — 267 с.
15. *Смик Г.К.* Корисні та рідкісні рослини України — К., 1991. — 282 с.